

כמה פרטי דינים בענין ברכת האילנות

שאלה

בס"ד

לכבוד הרב הח"ר עקיבא משה סילבר שליט"א

שלו רב וכו'

א.

האם לברך את הברכה ביום שב"ק על מנת לקיים מצות זריזין מקדימין למצוות.

או עדיף כבר ביום ראשון.

האם יש חשש לתיקון ביום שבת או טילטול או הוצאה מרשות לרשות (מאחר ויש האומרים שצריך לברך על עצים מחוץ לעיר).

ב.

מה העניין לברך מחוץ לעיר?

ג.

האם ניתן לברך בלילה, ואם כן מה היא העדיפות?

לתשובת הרב אודה מקרב ליבי

הקטן אהרן

תשובה

בע"ה מוצ"ש פרשת תזריע ב' ניסן התשע"ו

לכבוד ידידי הרב אהרן נ"י

א.

האם לברך את הברכה ביום שב"ק על מנת לקיים מצות זריזין מקדימין למצוות.

או עדיף כבר ביום ראשון.

האם יש חשש לתיקון ביום שבת או טילטול או הוצאה מרשות לרשות (מאחר ויש האומרים שצריך לברך על עצים מחוץ לעיר).

א.

הנה בגמ' ובפוסקים לא נזכר ענין או איסור שלא לברך ברכת האילנות בשבת, אכן

הגאון רבי חיים פלאג'י בספר מועד לכל חי סימן א' אות ח' הביא שמנהג קושטא לברך ברכת האילנות אפילו בשבת ויום טוב, אך באיזמיר לא נהגו לברך בשבת.

וכתב שבאיזמיר כנראה נהגו כן משום שהיה מנהגם לצאת מחוץ לעיר לברכת האילנות והוי מחוץ לתחום.

אך אעפ"כ כתב לפקפק על מנהג קושטא משום חשש שמא יטלטל את האילנות ושמא יתלוש.

והביא דבריו בכה"ח בסימן רכ"ו אות ד'.

אולם הגאון רבי חיים פלאג'י גופיה בשו"ת לב חיים ח"ב סימן מ"ד כתב להתיר לברך ברכת האילנות בשבת, וכמו שמותר להריח הדס מחובר בשבת, ולא חיישינן שמא יתלוש, כמבואר בשו"ע סימן של"ו סעיף י', ע"ש.

וצ"ל דגם אי חיישי' שמא יעלה ויתלוש מ"מ א"א לגזור ע"ז, דאין לך אלא מה שגזרו חכמים (עיין שו"ת עשה לך רב תשובות בקיצור סי' ט"ז), וכ"ש דשרי להדיא כמו שהביאו בלב חיים שם ובעוד אחרונים את דברי הגמ' במסכת סוכה (לז ע"ב), אמר רבה, הדס במחובר מותר להריח בו, אתרוג במחובר אסור להריח בו.

מאי טעמא, הדס דלהריח קאי אי שרית ליה לא אתי למגזייה, אתרוג דלאכילה קאי אי שרית ליה אתי למגזייה.

ופירש רש"י, הדס אף כשנתיר לו להריח בו במחובר לא יבוא לתלוש, שהרי גם במחובר מריח בו יפה.

אבל אתרוג שעומד לאכילה, כשיבוא להריח בו בשבת יש לחוש שמא ישכח ויתלוש כדי לאוכלו, ואפילו אם יאכל ממנו במחובר הרי אין לך תולש גדול מזה ע"כ.

וכן פסקו הרמב"ם (בפרק כא מהל' שבת הלכה ז).

והטור והשלחן ערוך אורח חיים (סימן של"ו סעיף י).

אכן ראיתי מי שנקט דהר"ח פלאג'י חזר בו [קובץ מבית לוי פסקי הלכות ל חודש ניסן - ברכת האילנות הערה ב'].

ותמוה דהרי מהיכי תיתי לאסור דבר כזה שלא נזכר לאיסור בגמ' בפרט שנזכר בגמ' להתיר, אלא העיקר כנ"ל דמעולם לא היתה כונתו לגזור אלא רק שאין ראוי להנהיג בציבור לצאת לברך ברכת האילנות כשיש חשש שע"ה יבואו לתלוש ויצא שכרן בהפסדן, אך לא היתה גזירה בזה, ובלב חיים מיירי מצד הדין.

והנה בכה"ח שם הוסיף שלדברי המקובלים שכתבו שעל ידי ברכה זו מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח, יש עוד איסור נוסף דבורר, ועל כן אסור לברך ברכה זו בשבת ויו"ט.

וכן עמא דבר.

עכ"ד.

ובקובץ מבית לוי בהערה שם כתב שדברים אלו הם דברי פלא, אך למעשה מ"מ נוהגים שלא לצאת בשבת, וכן נקט שם בפנים שכשר"ח בשבת יוצאים ביום ראשון.

וכן בשו"ת בצל החכמה חלק ו סימן לז כתב שדברים אלו נפלאים בעיני לא זכיתי להבינם, והוסיף שם אח"ז, וכן נלענ"ד נכון שאין מקום להך חששא ע"ש מה שדן בכ"ז באריכות כדרכו.

וכן בשו"ת אול"צ (ח"ג פ"ו ס"ה) תמה וכתב, יש לדון בדברים אלו.

שהרי כידוע על פי הקבלה אנו מבררים ניצוצות בכל יום על ידי מעשינו תפילותנו ואכילתנו, (ראה שער טעמי המצוות לרבנו האריז"ל פרשת עקב ועוד), וגם בשבת כן, ומדוע לא חיישינן לאיסור בורר.

אלא שכבר כתב הבא"ח בספר לשון חכמים ח"א סימן ב' שבשבת ויו"ט אנו מבררים בעולם האצילות, ובירור זה נקרא אוכל מתוך אוכל דשרי, ע"ש.

וכן כתב בספרו סוד ישרים ח"א סימן ד' בשם הרש"ש, ע"ש.

וא"כ יש להסתפק אם הבירור שנעשה על ידי ברכת האילנות כפי שכתבו המקובלים, (ראה בספר מורה באצבע להחיד"א אות קצ"ט ובפתח הדביר סימן רכ"ו אות ב'), אם הוא ברירת אוכל מאוכל או אוכל מפסולת.

וצריך ראייה בזה.

ועל כל פנים, המנהג הוא שאין מברכין ברכת האילנות בשבת, וכמ"ש גם בכה"ח שם. וכן יש לנהוג.

[נראה בהגדה של פסח אורח חיים לרבנו הבא"ח שכתב שם בהלכות ברכת האילנות אות ז' וז"ל, אין מברכין ברכה זו בשבת ויו"ט.

והטעם כתבו האחרונים כדי שלא ישכח ויתלוש.

ועל דרך האמת כי בחול יש בירור אוכל מתוך פסולת, אבל בשבת אוכל מתוך אוכל, וע"י הברכה נעשה בירור אוכל מתוך פסולת, ולכן אין מקומה בשבת ויו"ט, עכ"ל.

ועיין עוד שם בדרוש לברכת האילנות מה שביאר בזה].

ע"כ משו"ת הנ"ל, ומ"מ כתב בפנים שאין לברך ברכת האילנות בשבת.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן קצא כתב בתוך דבריו, ומהאי טעמא גופא שנהגו לא לצאת לתשליך בר"ה בשבת, נהגו לא לצאת בשבת לברכת האילנות, דחוששין שמא יוציא סידור להתפלל או לברך אבל אם ראה אפילו שתי אילנות ודאי יש לברך ואפילו בשבת, ועיקר המנהג לא לברך היינו לא לצאת בשבת לפרדס סביב העיר כדי לברך, וכמ"ש.

ומה שפסק חכ"א לא לברך בשבת, (בכף החיים מביא בשם מועד לכל חי שאסור בשבת שמא יטלטל האילנות או יקח בידו פרחים ולדבריו כן נהגו) אבל כמדומני שגורמים מכשול שמעביר על מצוה הבאה לידו ואסור, וכ"ש לפוסקים שעיקר הברכה היא רק פעם ראשונה שרואה, ואם נמנע מלברך בשבת מבטל הברכה לדבריהם.

[עיין בירור הלכה או"ח סימן רי"ט], ואף שלהלכה נראה ההכרעה שמברך גם אחר כך, עיין במשנ"ב סימן רי"ט סק"ה היינו בלא בירך, אבל לכו"ע עיקר המצוה לברך פעם ראשונה כשרואה.

ויש בברכה זאת תיקון גדול, ראשית האמונה שהקב"ה ברא הכל, וכן ע"פ סוד יש בזה תיקון לנשמות המגולגלים, ובספר "מורה באצבע" (קצ"ט) שמאד יתעצם אדם בברכה זו שהיא לתיקון הנשמות שהם מגולגלות בעצי בשמים ועשבים בזה"ז ויבקש עליהם רחמים, ובירושלים עיה"ק ראיתי מובילים תשב"ר למקום שיש גינה עם אילנות ומברכים שמה כולם יחד, ונראה המנהג נאה ויאה לקדש ש"ש ולחנך הנערים שכל הבריאה כולה יצירת הקדוש ברוך הוא עכ"ל.

וכתב הגאון רבי שריה דבלצקי (הלכות ברכת האילנות סי"ג) מותר לברך ברכת האילנות גם בשבת ויו"ט וכו', ודלא ככמה אחרונים שחתרו משום מה למצוא טעם לאיסור ולא העלו בידם, עיין בכה"ח סק"ד דאין בטעמים שהביא די לאסור, ואדרבה עי"ז עוד מקיימים מ"ש בשו"ע סי' ר"צ ס"א שטוב להרבות בשבת בברכות להשלים מאה ברכות, וגם כי בימי החול כל אחד ע"פ רוב אחר התפילה פונה וממהר למלאכתו ולעסקיו, משא"כ בשבת ויו"ט שיש פנאי ואפשר לברך בקיבוץ ברוב עם וכו' ויזהרו שלא לנגוע בשבת ויו"ט בפריחה עכ"ל.

היוצא מכ"ז, דהעיקר מה שנראה בזה הוא שנחלקו בזה הפוסקים בני אשכנז וספרד אם בכלל יש ענין לחוש לזה, ולא נמצא לכאורה מי שאוסר בזה בודאי [דגם הרח"פ

כתב להתיר כנ"ל], וכמבואר בגמ', ולכן הרוצה להקדים כדי לברך קודם שפיר עבד, והרוצה לאחר כדי להרויח חומרא זו ג"כ שפיר עבד, ואף שמצד הדין אין חשש כזה, מ"מ כיון שיש פוסקים שדנו בזה וחששו לזה א"כ ודאי שיש בזה הידור לפ"ז, והרי כתבו התה"ד ועוד פוסקים שבאופן שיש הידור שאפשר לעשות אח"כ אין זריזין מקדימין למצות, וגם אין בזה מצד איסור אין מעבירין על המצוות.

ומ"מ אם אינו יודע בע"פ את נוסח הברכה, וצריך להוציא בידיו ספר או ברכון, או שאין אילנות מחוץ לעיר תוך תחום אלפים אמה, פשוט שלא יצא בשבת אלא יברך בתוך העיר אם אינו מקפיד מלברך בשבת, ואינו מקפיד על מחוץ לעיר, או ביום חול אח"כ.

וכן בציבור יתכן שאין להנהיג שיצאו לברך ברכת האילנות בשבת היכא דשכיחי נשי וע"ה.

ב.

מה העניין לברך מחוץ לעיר?

ב.

אם יש צורך לברך ברכת האילנות דוקא מחוץ לעיר, הנה מנהג מרן הגר"ח קניבסקי שהוא מברך באילנות שתחת ביתו, כידוע, וכפי שראיתי אני.

וכן במעשה רוקח בפרק י' מהלכות ברכות הי"ג כתב, שמה שכתב הרמב"ם שם היוצא לשדות } לבקשת השואל לתוספת ביאור כתבתי אליו שוב: הכונה שלא משנה היכן הם נמצאים אלא מכיון שהדרך שהם בשדה לכן הזכיר רמב"ם 'היוצא', זוהי סברת האומרים שאין ענין מחוץ לעיר, אמנם יש שלא סברו כן, ולמעשה אין צורך להחמיר בזה אא"כ רוצה מעצמו להחמיר בזה, ובלבד שבודאי לא ישכח בסוף אז יוכל להמתין.

[, דיבר בהווה, שדרך אילנות שהם בשדות.

והביאו בפתח הדביר שם אות א', והאריך להוכיח כן שאין צריך לצאת דוקא מחוץ לעיר, ע"ש.

וראה גם בשו"ת רב פעלים ח"ג סימן ט'.

והגאון רבי חיים פלאג'י בספר מועד לכל חי סימן א' אות ז' כתב, שיש לצאת מחוץ לעיר כדי לברך ברכה זו, אלא א"כ הוא זקן או חלוש.

וראה גם בכה"ח שם אות ג'.

ועל כן, אף שהעיקר שאפשר לברך בתוך העיר, מכל מקום טוב למי שיכול, שיברך על אילנות שמחוץ לעיר.

וכן כתב החיד"א במורה באצבע אות קצ"ח, שהמדקדקים יוצאים לשדה לברך, ע"ש.

וע"פ מקורות אלו כתב בשו"ת אול"צ ח"ג פ"ו דיני ברכת האילנות תשובה א', אף שטוב לברך ברכת האילנות מיד בראש חודש ניסן, משום זריזין מקדימין למצוות, מכל מקום מי שבדעתו לצאת במשך החודש מחוץ לעיר, ויראה שם אילנות מאכל, ידחה את הברכה, כדי לברך ברכה זו מחוץ לעיר.

(וראה בשדי חמד כללים מערכת זיין כלל א').

אכן מכיון שלא ראינו כ"כ שחששו לזה למעשה א"צ לחשוש לכך, אא"כ רוצה מעצמו להחמיר בזה, אז שרי להמתין כיון ששייך בזה איזה הידור וכנ"ל, ובלבד שבודאי לא ישכח בסוף ואז יוכל להמתין.

ג.

האם ניתן לברך בלילה, ואם כן מה היא העדיפות?

ג.

לא שמעתי שיש עדיפות שלא לברך בלילה, והעיקר שירגיש בלבול האילנות, ומ"מ בודאי ראוי שיתבונן בלבול על מנת שיתן מלבו שבח והודאה, וזוהי עיקר תכלית הברכה, אך אי"ז לעיכובא לצאת ידי חובת הברכה.

שוב הראוני בקונטרס ברכת האילנות מה שכתב בשו"ת יין הטוב או"ח סי' מ"ד [הוב"ד בציץ אליעזר חי"ב סי' כ' סק"ה] דמותר לכתחילה לברך ברכה זו בלילה, ואין אומר שבלילה אינו רואה היטב, וכן השיב הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

אך בשו"ת חמדת צבי ח"א סי' י"ח סק"ט כתב דצ"ע בזה, דהרי ברכה זו תקנו על הרואה, ואין דומה ראייה של יום לראייה של לילה עי"ש בכל מה שהביא מדיני ראיית מראות כתמים, ומה שע"י השמש היא הפריחה, ולא הבנתי מה כונתו בזה, דבכתמים הוא ענין לראות גוון מסוים בדוקא, משא"כ הכא, וגם מהו נ"מ לענינינו שהפריחה היא ע"י החמה, וכן ראיתי ג"כ שתמה עליו בקונטרס ברכת האילנות הנ"ל, ואם כונתו שיש ענין שכך יוכל לשבח עי"ז יותר, כמו שהביא ע"פ הגמ' יומא ע"ה ב' ע"ש, א"כ זהו מצד המוסר והמעלה ולא מצד הדין.

